

...и би реч

Град Врање

30. Борини позоришни дани

21-26. октобар 2010. године у Врању

Radoslav, Voki, Ljuba, Srba, „Vrteškar“, „Tuman“, „Klinčar“ (...) Trajanje

Trideseta svetkovina na temeljima prethodnosti

„I deja o pokretanju jedne pozorišne manifestacije bila je prisutna nekoliko godina. Vranje je postalo jak industrijski centar, grad koji je ubrzano rastao i u kome je potreba za kulturnim događanjima bila sve prisutnija (...) U jesen 1979. u vranjskom pozorištu trebalo je obeležiti pet i po decenija od osnivanja *Pozorišta građanske kasine* koje je bilo prekretnica u kontinuitetu trajanja pozorišnog života u Vranju. Bila je to prava prilika za početak *Borinih pozorišnih dana*“, ostalo je pečatano u jednom od već sada dragocenih ukoričenih zapisa o ovoj manifestaciji koje je napravio Radoslav Radivojević.

Od 1946. do 1954. u Vranju je radilo profesionalno *Okružno narodno pozorište*. Prva premijera bio je *Pokojnik* Branislava Nušića u kolektivnoj režiji. Miroljub Vule Aleksić „Vrteškar“ zapisao je: „Uspeli smo. To nije bilo nimalo lako. Trebalo je početi bez igde ičega i otvoriti pozorište.“ U statusnu dimenziju profesionalizma uprkos i danas kontroverznim stavovima prema ovoj temi Vranjanci će se vratiti 1997. godine.

Teatarski život između promene statusa odvija se sa različitim, uglavnom entuzijastičkim naporima i nemirnim duhovima grada među kojima je prednjačio Momčilo Antić „Klinčar“. U februaru 1956. biće izvedena Makijavelijeva *Mandragola*. Da, bio je to povod da se već sledećeg meseca u jedanaestom danu ozvaniči formiranje *Amaterskog pozorišta* u Vranju. Slikar Mile Antić, otac poznatog vranjskog hirurga dr Vukašina Antića napravio je

rešenje reljefne maske, po uzoru na antički teatar, koja je postala originalni zaštitni znak vranjskog teatra.

U vranjskoj varoši, kao i sada udaljenoj od provincije, po kazni su radili kao profesori Radoje Domanović, Ljuba Davidović i druge ličnosti nepodobne za tadašnje vlasti. Istorija konstatuje, da li ispravno, pokazaće vreme, da su 30. januara 1896, nakon predavanja *O milosrđu* profesora Domanovića, gimnazijalci odigrali predstavu *Gorski vijenac* po Njegošu. Ustoličen je datum prve pozorišne predstave. Bilo je to tačno osamnaest godina nakon što je Vranje 1878. oslobođeno od okupacije Turaka. Istorija je složila činjenice u reči, pa se sada piše da su profesor Domanović i Borisav Stanković, 1896. gledali predstavu *Boj na Kosovu*, koju je izvela putujuća pozorišna družina *Sinđelić* iz Niša.

Roman *Nečista krv* pečataće 1910. godine štamparija *Davidović*, tačno tri veka

REČ(NIK)
ISTORIJE

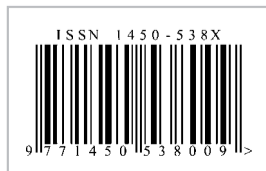
Sa Vranjancima su muzičko-glumačko-scenski saradivali, bez preciznog nabiranja i bez tendencije da bilo ko bude izostavljen, Voki Kostić, Muharem Pervić, Miloš Jeftić, Milutin Mišić, Vladimir Lazić, Dušan Stanić, Radoslav Zlatan Dorić, Svetozar Rapajić, Neša „Galija“, te matični Srba Aritonović, Ljuba Manojlović, Pera Stojanović „Tuman“... Mnogo reči bi bilo potrošeno na sva imena, ali neka pomenuti budu odrednica za one koji nisu zaboravljeni ni ignorisani u ovom zapisu. Mlada generacija će tek doći na red istorije

pošto je Šekspir napisao *Hamleta* i u godini kada se rodio Mehmed-Meša Selimović.

Na čelo *Doma kulture* u Vranju, u okviru koga je i amaterski ansambl pozorišta, 1972. dolazi Radoslav-Rade Radivojević. „Tada je počela i varijanta da se svi mi, moja majka, ja i sestra, koji smo rođeni u Vranju, „zarazimo pozorištem“, govorio je u intervjuu Jug Radivojević, sada reditelj vredne reputacije. Uz njega su majka Ljiljana, sestra Ana i svi u teatru...

Od početka do smrti Rade je bio opredeljen u samoposvećenju i čudaštvu odnosa sa boginjom Talijom. Omađijan, tvoren u skladnoj smirenosti pragmatizma. Pečatorezac vremena vranjskog teatarskog imidža. Školovanje publike. Bio je često odsutan za „ono što bi trebalo da može“, ali je čuvao supstancu. Kao da je bio deo Bulgakovljeve galerije likova iz romana *Majstor i Margarita*. I tu su nastajale predstave: *Sveti Sava*, *Ruženje naroda*, *Nebeski odred*, mega opus iz rukopisa Stankovića, Nušića, Kovacevića, i klasika čiji su tekstovi pretvoreni u predstave na dečjoj sceni.

Sa Vranjancima su muzičko-glumačko-scenski saradivali, bez preciznog nabiranja i bez tendencije da bilo ko bude izostavljen, Voki Kostić, Muharem Pervić, Miloš Jeftić, Milutin Mišić, Vladimir Lazić, Dušan Stanić, Radoslav Zlatan Dorić, Svetozar Rapajić, Neša „Galija“, te matični Srba Aritonović, Ljuba Manojlović, Pera Stojanović „Tuman“... → Strana IV B

30. Борини позоришни дани

21-26. октобар 2010. године у Вранју

...и би
реч

www.pozoriste-vranje.org.rs

ŽELJKO HUBAČ: Metamorfoze bez metamorfoze

Festival u Vranju postoji već decenijama, u njega su, onoliko koliko su imali i znali, ugradili mnogi, a ponajviše dobri duh tamošnjeg teatra Rade Radivojević. Svi oni imali su svest da festival posvećen Bori Stankoviću ne sme da bude na marginama kulturnih događaja u Srbiji. Vođeni tim vrednostima, baštineći ovu energiju i poštujući istoriju, želeli smo da, kao umetnički savet, *Borinim danima* damo pečat nove originalnosti, zasnovane na profilisanom konceptu koji je u korelaciji sa aktuelnim estetskim, društvenim i inim problemima, kojima je ophrvana naša svakodnevica.

Sama činjenica da su na repertoaru *Festivala* predstave najznačajnijih srpskih teatarara, govori o želji svih da daju konkretan do-

IVAN MEDENICA: Ostvarenja iz „nedramske“ književnosti

Literarni teatar se najčešće izjednačava s dramskim: s postavkama novih komada ili ponovnim iščitavanjem dramske klasike. Međutim, danas ovo izjednačavanje više ne može da se održi: posle perioda dominacije fizičkog izraza i multimedijalnosti (upliv videa i drugih savremenih medija u pozorište), ponovo se javlja interesovanje za „čisti tekst“, ali on sada nije nužno dramski, a neretko nije reč ni o dramatisacijama proze. Umesto prenošenja u dramsku formu, velika književnost se u savremenom pozorištu rado „iskušava“ na nove, originalne, naizgled „neteatalne“ načine: sve su češći pripovedački oblici, statično kazivanje teksta, monolozi... U srpskom pozorištu nisu toliko rašireni ovi novi oblici scenskog iskušavanja književnosti, tako da program 30. *Borinih dana* čine manje ili više klasične dramatisacije proze. Nijedna od predstava u selekciji nije, dakle, rađena po dramskom tekstu, već prema drugim književnim delima: spevu od petnaest pevanja (*Metamorfoze*), noveli (*Zapisi iz podzemlja*), zbirci pripovedaka (*Stari dani*) i dva romana (*Derviš i smrt* i *Tvrđava*). Kada se ovom spisku doda i scensko čitanje dramatisacije romana *Nečista krv* Bore Stankovića u režiji Ane Đorđević i izvođenju vranjskih glumaca - jedna scenska forma koja je nova za Bo-

KSENIJA RADULOVIĆ: Može i drugačije i bolje

Kao i prošle, i ove godine moto festivala *Borini dani* proističe iz samog dela Bore Stankovića. Prošle godine to je bila *Ženska stvar* - jer, Stanković je uveo element ženske emancipacije u srpsku litera-

UMETNIČKI SAVET

prinos decentralizaciji, demetropolizaciji i svemu onome u šta se poslednjih godina naši političari kunu kada govore o ravnomernom regionalnom razvoju kao o svetovnoj kravi koju bi svi da mužu, ali malo ko bi da je hrani.

Energije ima, treba je pravilno kanalisati i treba jasno staviti do znanja da *Festival* mora za rezultat da ima kvalitetniji teatarski život u Vranju. A za tako što neophodni su stručnost, kadrovi i infrastruktura. Ako beogradsko *Narodno* ili pak *Jugoslovensko dramsko pozorište* za ovogodišnje gostovanje u Vranju mora da nosi kompletnu rasvetu, jer u *Pozorištu* domaćinu nema elementarne tehničke opremljenosti, onda je logičan odgovor na takvu situaciju ulaganje u svetlosni park u narednoj godini. No, ako i sledeće godine za neke zahtevne produkcije, kao što su na primer *Metamorfoze*, šef tehnike u *Pozorištu Bora Stanković* može da ponudi samo napajanje iz obližnjeg trafosa, onda *Festival* nema baš puno smisla.

Namerno sam počeo polemiku ukazujući najpre na, glede umetnosti, manje važne, tehničke probleme.

rine dane - onda se zaokružuje, čini mi se, reprezentativan uzorak scenskih ostvarenja rađenih prema nekim od najvećih dela srpske i svetske „nedramske“ književnosti.

Kao i prošle godine, i ove je koncept *Borinih dana* najdirektnije proistekao iz dela samog Borisava Stankovića. Iako je autor jedne od najpopularnijih drama srpskog teatra, *Koštane*, Stanković je prevashodno bio - dovoličete mi ovaj, možda sasvim subjektivan stav - veliki prozni pisac. Pri tom posebno mislim na njegovo najveće delo, a ujedno i jedno od najznačajnijih u srpskoj prozi, *Nečistu krv*, a koje je, osim u literarnom, doživelo potvrdu i u kontekstu mnogih drugih umetnosti: pozorišta, filma, baleta... Ove godine, postoji i veliki dodatni motiv da se, na *Borinim danima*, posvetimo baš njegovom delu, a posebno ovom romanu: pored toga što obeležavamo jubilej festivala koji nosi njegovo ime, proslavljamo i stogodišnjicu od objavljivanja *Nečiste krvi*.

tu, suštinski je bio pisac modernog iskaza, bez obzira na to što se prečesto i stereotipno doživljava kao autor starinskog pogleda na svet, kao pisac sevdaha. Ove godine motiv *I bi reč* takođe je vezan za njegovo delo - pored drama, i Borina proza decenijama je polazište za brojne dramatisacije i pozorišne inscenacije. Nije samo iskaz koji je izvorno nastao u dramskoj formi građa na osnovu koje se realizuje jedna predstava: otud smo odabrali predstave nastale po različitim nedramskim formama, poput Ovidijevog epa, proze Dostojevskog, Selimovića i samog Stankovića. Visok umetnički nivo ovih ostvarenja, kao i prethodne godine, jasno svedoči o opredeljenju *Festivala* da u svom programu prezentuje estetski relevantno i savremeno realizovana dela. Naravno, tematsku povezanost s osnovnim motivom *Festivala* ima i čitav prateći program - izložbe, projekcije starijih predstava, razgovori s umetnicima. Neobično me raduje što na *Borinim danima* ponovo učestvuju, pre svega, naša vodeća pozorišta. Praktično rečeno, to jeste i decentralizacija u najboljem smislu te reči. Ne vidim, naime, neku posebnu svrhu priče o decentralizaciji koja se često svede na mrtvo slovo na papiru i ono čuveno opetovanje raznih prigodnosti garniranih nedostatkom umetničkog kvaliteta. Verujem da smo svi zajedno - i organizatori i članovi Umetničkog saveta, ali svakako i pozorišta koja su učesnici - pokazali da može i drugačije i bolje.

Baldžija vranjanski Kolarac

Nakon što je Vranje oslobođeno od četvorovekovne okupacije Turaka 1878, trebalo je da prođe pet godina do donošenja prvog Urbanističkog plana grada. U tadašnjem centru grada, gde se nalazio trg na kome se danas nalazi spomenik Ćika Miti, u blizini zgrade pozorišta, zgradu hotela Vranje podigao je 1892. imućni trgovac Janča Jovanović „Baldžija“ (1845-1899). Ovaj nekadašnji predsednik vranjanske opštine i poslanik u Skupštini Kraljevine Srbije, dao je nalog za podizanje još nekoliko zgrada oko hotela, gde se i danas nalazi vranjanski teatar.

Gazda, koji je u to vreme imao pod vinogradima neverovatnih dve stotine hektara, imao je tri kćeri koje su bile udate za ugledne ljude, koji su se bavili pisanjem i izdavaštvom. Vreme je pokazalo da je „Baldžija“ zaista vranjanski „Kolarac“, jer je u zgradama koje on podigao odigrana prva pozorišna predstava Gorski vijenac u režiji profesora Radoja Domanovića, 30. januara 1896. U istoj zgradi, 1931. Vranjanci će dobiti prvi ton bioskop.

Zgrada pozorišta je, u veku i petnaest godina postojanja, više puta adaptirana ali je uvek bila u službi pre svega pozorišta. Predlog, da se ulica u kojoj se nalazi zgrada pozorišta, nazove imenom mecene i zaslužnog za kulturu Vranja Janče Jovanovića „Baldžije“, ni jedna vlast nije uvrstila u promišljanje, a kamoli sprovela u odluku.

Za razmišljanje

PRATEĆI PROGRAM

Od orla bo bolnice - od Mihiza do Mijača

Ovogodišnje, jubilarne *Borine pozorišne dane* prati i zanimljiv i nesvakidašnji program video projekcija koje će od 22. oktobra, svakoga dana biti organizovane u *Američkom kutku* Narodne biblioteke Bora Stanković u Vranju.

Iz arhive *Muzeja pozorišne umetnosti Srbije* će 22. oktobra biti prikazan snimak predstave *Ateljea 212* iz 1972. Reč je o *Ranjenom orlu* Mirjane Jakovljević u dramatisaciji čuvenog Borislava Mihajlovića Mihiza i režiji Soje Jovanović. Narednog dana, 23. oktobra u 11 sati, počće projekcija predstave, takođe *Ateljea 212* iz 1990. godine - *Očevi i oci* Slobodana Selenića u dramatisaciji Nenada Prokića i režiji Zorana Ratkovića. *Devojka modre kose* (JDP, 1993), koju je po motivima proze Ive Andrića napisao Vida Ognjenović, a čiju režiju takođe potpisuje ugledna spisateljka, ide 24. oktobra. Ciklus video podsećanja na zanimljiv odabir iz arhive *MPUS*, 25. oktobra okončaće *Valjevska bolnica* (JDP, 1989), predstava koju je po motivima iz romana *Vreme smrti* Dobrice Ćosića dramaturški uradio Borislav Mihajlović Mihiz, a režirao Dejan Mijač. Sve video projekcije u *Američkom kutku* vranjanske biblioteke besplatne su za posetioce.

Dijalozi u klubu „Talijski“

Dve izložbe, jedan dijaloški susret i večeri posvećene Borisavu Stankoviću i Meši Selimoviću biće dodatna celokupnom programu 30. *Borinim pozorišnih dana*. U velikoj sali galerije *Narodnog muzeja* iz Vranja 21. oktobra u 18 sati biće otvorena izložba posvećena stvaralaštvu pisca *Derviša* i *Tvrđave*. Četiri dana kasnije u manjem prostoru galerije posetioci će biti u prilici da vide deo rukopisa i štampane zaostavštine Borisava Stankovića. Biće izloženi i plakati, fotografije i dokumenta koja prate hod istorije u pozorišnim događanjima koja se organizuju u slavu najpoznatijeg Vranjanca. Profesor Tihomir Brajović sa Filološkog fakulteta u Beogradu zborice u *Pozorišnom klubu Talijski* 23. oktobra u 18 sati o sveukupnoj literarnoj delatnosti Stankovića, dok će Nebojša Bradić, reditelj i ministar kulture (26. oktobar 18 sati) imati šta da kaže o sopstvenim iskušenjima i rediteljskom promišljanju dela Meše Selimovića u teatru. Za 22. oktobar zakazano je veče na kome će biti predstavljen portret glumca Ljubomira Bandovića, rodom iz Vranja, koji se nakon decenije i po vratio i konkretnim činodestvovanjima na daskama u vranjskom pozorištu.

Trideseta svetkovina / nastavak

Mnogo reči bilo bi potrošeno na sva imena, ali neka pomenuti budu odrednica za one koji nisu zaboravljeni ni ignorisani u ovom zapisu. Mlada generacija će tek doći na red istorije, za 35. ili 40. dane Talijski u Vranju. Unuka književnika Stankovića, profesorka i kostimograf Zora Živadinović-Davidović, prava je „vernica“ vranjskog teatra. Ona je i danas autentični svedok jednog vremena i nastavljač onoga što neko treba da nastavi. Tradicija koju treba usavršavati u duhu novog vremena i modernih tendencija. Bez toga neće valjati, a i ne može se.

A da pozorište deli sudbinu vremena i njegovih savremenika istorija je sklopila i u činjenici da je Muharem Pervić na 25. *Borinim pozorišnim danima*, tada član žirija, potresno pozvao publiku da 29. oktobra 2005, kada je umro bard Ljuba Tadić, „velikog glumca isprate velikim aplauzom“. Bila je to samo normalna replika na smrt prethodnog barda srpskog glumišta, Ljubise Jovanovića, koja se desila u Vranju.

Aplauz u ćutanju. Reč u bitisanju. Moć u razmišljanju.